

ქვახის ორგანული პროდუქტების მსოფლიო ბაზარი: მდგომარეობა, განვითარების ტენდენციები

თ. ლაჭყებანი

ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი,

ვ. ზეიკიძე

ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი,

ბ. მურვანიძე

სტუ დოქტორანტი

რეზიუმე

საკვლევი თემა ეძღვნება ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქციის მსოფლიო ბაზარსა და მის სტრუქტურას. სტატიაში გამოვლენილია ორგანული პროდუქციის უმსხვილესი ბაზრები, მისი მოხმარების საშუალო სიდიდე მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნებში. გაანალიზებულია ორგანული სოფლის მეურნეობის განვითარების ტენდენციები, შეფასებულია ორგანული მინათმოქმედებისათვის გამოყენებული ნათესი ფართობების წილი და ზოგიერთ ქვეყნებში კულტურების სტრუქტურის თავისებურებანი. **საკვანძო სიტყვები;** ორგანული სოფლის მეურნეობა, ეკოპროდუქციის ბაზარი, ეკოლოგიური მინათმოქმედების მსოფლიო გამოცდილება.

WORLD MARKET OF ORGANIC FOODSTUFFS: STATE, TENDENCIES OF DEVELOPMENT

SUMMARY

The paper touches upon the world market for organic food and its structure. The largest markets for organic products and the value of its per capita consumption in the different countries of the world are revealed. The author analyzed current trends in the development of organic agriculture, estimated the share of organic lands and particular crop structure in some countries. **Keywords:** organic agriculture, market for organic food, world experience of organic agriculture.

შესავალი: ორგანული სასურსათო ბაზარი ერთ-ერთი ყველაზე სპეციფიკურია განვითარებად ბაზრებს შორის. ამავე დროს მრავალი ასპექტით იგი რევოლუციური, უპრეცედენტო და ნოვატორულია. ძნელად თუ მოიძებნება კვების ინდუსტრიაში სხვა რომელიმე მარკირება „ორგანულზე“ უფრო დადებითი დახასიათებით. „ორგანული“ - ასოცირდება ისეთ ცნებებთან, როგორცაა: ეკოლოგიური, მდგრადი, ლოკალური, ჰუმანური, მკვებავი, სასარგებლო, უსაფრთხო, ჯანმრთელი. აღნიშნული ხარისხის პროდუქცია თანამედროვე საზოგადოებაში

სულ უფრო მეტად მოთხოვნილია და ხდება რეალური გააზრება ჯანსაღი კვების აუცილებლობასა და მოხმარებაზე. ორგანული კვების პროდუქტების მსოფლიო ბაზრის ზოგადი საკითხების კვლევას ეძღვნება ქართველ და უცხოელ ექსპერტთა: პ. კოლუაშვილის, ე. ხარაიშვილის, თ. კუნჭულიას, რ. ზანოლის, ნ. ლამპკინის, ხ. ვილერის. ვ. გუსაკოვისა და სხვათა შრომები.

ძირითადი ნაწილი: ორგანული სოფლის მეურნეობა ორიენტირებულია მაღალხარისხიანი სასურსათო პროდუქტების წარმოებაზე, რომელიც არ შეიცავს ადამიანის ჯანმრთელობისთვის მავნე ნივთიერებებს და მიღებულია ისეთი მეთოდების გამოყენებით, რომლებიც ინარჩუნებენ ბუნებრივ რესურსებს და აუმჯობესებენ ეკოსისტემების მდგომარეობას. თანამედროვე ორგანული სოფლის მეურნეობის სექტორი, როგორც მთელი კვების მრეწველობის სექტორი, ავლენს მასთან მსგავსებას ბაზრის კონცენტრაციის ხარისხსა და სტრუქტურასთან მიმართებაში. თავისებურება მდგომარეობს იმაში, რომ აღნიშნულ ბაზარზე იყიდება მხოლოდ „ნორმალური სიკეთე“ ელასტიური მოთხოვნით. ისევე როგორც აგრარული პროდუქციის ჩვეულებრივ ბაზარზე, ორგანული ბაზარზეც ვლინდება კონსოლიდაციის ტენდენციები მოხმარებელთა მხრიდან, წარმოდგენილია გადამამუშავებელი და სატრანსპორტო გაერთიანებების კომპანიების ფორმით, რამაც შესაძლოა გამოიწვიოს არასასურველი მონოპოლიონია, მიმართული ეკონომიკური ეფექტიანობის შემცირებისა და შემოსავლების არასამართლიანი განაწილებისკენ.

ამასთან დაკავშირებით ფერმერები თანდათანობით კარგავენ ავტონომიურობას და შემოსავლის წილს, ხოლო იმის გადანყვევტილების მიღების კომპეტენცია, თუ რა და როგორ უნდა აწარმოონ, გადადის რიტეილერებისა და გადამამუშავებლების ხელში. ამ უკანასკნელს ერგება სულ უფრო მეტი წილი მწარმოებლის მოგებიდან, რაც აიძულებს ფერმერებს შეამცირონ ინვესტიცია კომუნიკაციაში მოთხოვნის გასაფართოვებლად (მაგ.: რეკლამის გზით) და ტექნოლოგიებში დანახარჯების შესამცირებლად.

ამასთან, უნდა აღინიშნოს, რომ საერთო ეფექტიანობით მიღებული სარგებელი აღემატება საბაზრო ხელისუფლების კონცენტრაციით მიღებულ დანახარჯებს. ვერტიკალური კონტროლიცაა განაპი-

რობებს პროდუქციის ხარისხისა და ასორტიმენტის ამაღლებას და აგრეთვე მომხმარებელთა ინტერესების გამოხატვას. ჰორიზონტალური ინტეგრაცია გულისხმობს დიდ ეკონომიას მარკეტინგული გადანყვეტილებებისა და ახალი ტექნოლოგიების დანერგვის სფეროში. თანამედროვე ეკონომიკური ტენდენციები აღნიშნულ ბაზარზე პოზიტიურად მოქმედებენ მომხმარებელთა საკეთილდღეოდ.

ორგანული პროდუქტების მსოფლიო ბაზრის მდგომარეობის ანალიზის საფუძველზე შეიძლება ითქვას, რომ იგი ზრდის მდგრადი ტენდენციით ხასიათდება. ორგანულ პროდუქტებზე მოთხოვნილება ბოლო ათი წლის განმავლობაში მნიშვნელოვნად გაიზარდა. 2013 წლისთვის IFOAM-ის მონაცემებით ორგანული პროდუქტების საერთაშორისო გაყიდვებმა 72 მლრდ. აშშ. დოლარს მიაღწია, რაც თითქმის ხუთჯერ აღემატება 2000 წლის მონაცემებს. ევროპის ქვეყნები იძლევიან ეკოლოგიური სემინტის განსხვავებულ დინამიკას. მნიშვნელოვანი ზრდა შეინიშნება გერმანიის, საფრანგეთის, ნიდერლანდებისა და ფინეთის ბაზრებზე. მაშინ, როცა ესპანეთში, დიდ ბრიტანეთსა და საბერძნეთში იგი უმნიშვნელოა. აბსოლუტური გაყიდვებით ლიდერობს გერმანია. (ეკოპროდუქციის ბაზარი - თითქმის 10 მლრდ. აშშ. დოლარი 2013 წ.) ამასთან სასურსათო ბაზარზე ეკოსექტორის წილით ლიდერობს დანია, შვეიცარია და ავსტრია (6 %-ზე მეტი).

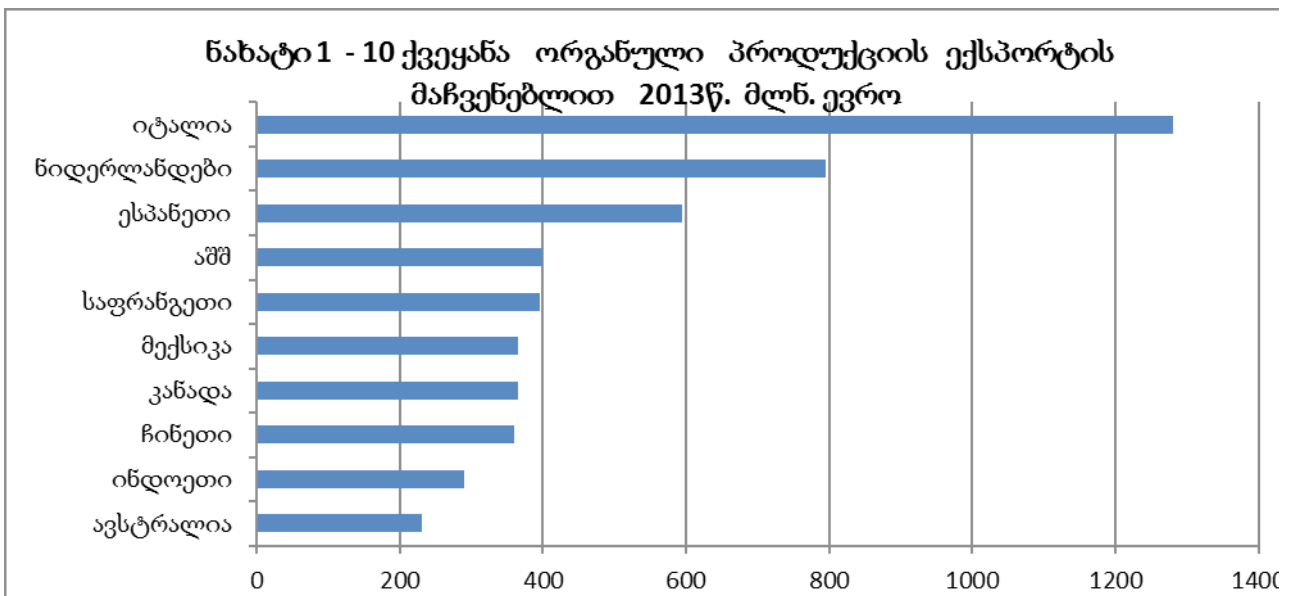
ევროპულ ბაზარზე შეინიშნება კონსოლიდაციის ტენდენცია „ჩაყლაპვის“ გზით. ბაზარზე ორგანული პროდუქციის წინ ნაწილაში უდიდეს როლს თამაშობს მსხვილი სავაჭრო ქსელები. მომხმარებელი ამოიცნობს და ლეზულობს აღნიშნული ქსელების მიერ მარკირებულ და მინოდებულ ეკოპროდუქციას. მაგ.: უმსხვილესი სასურსათო რიტეილერი შვეიცარიის ბაზარზე - Coop Switzerland საკუთარი ლეიბლით ახორციელებს ქვეყანაში ორგანული პროდუქტების გაყიდვების საერთო მოცულობის

ნახევარზე მეტს. დანიის ქსელის Coop Denmark-ის კერძო ლეიბლი - Englamark -ი ასევე იკავებს ბაზრის ნახევარზე მეტს. კერძო მარკირებისადმი ნდობის ფორმირების სფეროში მეტად დიდ წარმატებას მიაღწიეს გერმანიის სასურსათო დისკაუნტერებმა. მათ მიერ მინოდებული ორგანული პროდუქციის ფასები ხშირად ჩვეულებრივი სუპერმარკეტების ფასებსაც კი ჩამოუვარდება.

ჩრ. ამერიკაში ორგანული სექტორი იკავებს 4%-ს კვების პროდუქტების ბაზარზე, შეფასებულია რა 35 მლრდ. აშშ. დოლარით და ამასთან ამჟღავნებს ზრდის მაღალ ტემპს. ხოლო ბაზარზე მოთხოვნილება ზრდის ტემპით ხასიათდება და აღემატება მინოდებას, თუმცა ნაწილობრივ კომპენსირდება მზარდი იმპორტით. წარმოების ჩამორჩენის ტენდენციები შეინიშნება ისეთ კატეგორიებში, როგორცაა ორგანული ხილი, ბოსტნეული, ხორცი, რძის პროდუქტები. ევროპის მსგავსად ჩრ. ამერიკის ბაზარი კონსოლიდირდება, ხოლო ყველა წამყვანი სავაჭრო ქსელები მომხმარებელს სთავაზობს ორგანული პროდუქციის საკუთარ ხაზს.

ეკოპროდუქტებზე გაზრდილი მოთხოვნები შეინიშნება აზიის ბაზრებზეც. განსაკუთრებით ინტენსიურია მოთხოვნა საბავშვო კვებაზე, რაც აიხსნება უსაფრთხო საკვებზე მოთხოვნილების გაზრდით. ავსტრია და ახალი ზელანდია, ასევე ლათინური ამერიკის ქვეყნები წარმოადგენენ ორგანული პროდუქციის უმსხვილეს მწარმოებლებსა და ექსპორტიორებს. თუმცა შიდა მოთხოვნები აღნიშნულ ეკოპროდუქტებზე არც თუ ისე დიდია.

მიუხედავად იმისა, რომ ქვეყნების უმრავლესობა ორგანულ პროდუქციას აწარმოებს შიდა მოხმარებისთვის, აღნიშნულ სემენტში მსოფლიო ვაჭრობა სწრაფად ვითარდება. ეკოპროდუქციის მსხვილი მსოფლიო ექსპორტიორებია იტალია, ნიდერლანდები, ესპანეთი და აშშ. აზიურ ბაზრებზე კი - ინდოეთი, ჩინეთი და ვიეტნამი. (ნახ. 1)

ცხრილი 1

ორგანული პროდუქციის გლობალური ბაზარი 2013 წ. (გაყიდვები, მოხმარება ერთ სულ მოსახლეზე და კეთილდღეობის დონე ზოგიერთ ქვეყნებში)

	ქვეყნები ორგანული პროდუქციის გაყიდვების უდიდესი მაჩვენებლით		ქვეყნები ორგანული პროდუქციის მოხმარების უდიდესი მაჩვენებლით		
	ქვეყანა	გაყიდვა, მლნ ევრო	ქვეყანა	მოხმარება ერთ სულ მოსახლეზე, ევრო	მთლიანი ეროვნული შემოსავალი 1 სულ მოსახლეზე (ადგილი მსოფლიოში)
1	აშშ	24 347	შვეიცარია	210	57 960 (9)
2	გერმანია	7 550	დანია	163	45 350 (15)
3	საფრანგეთი	4 380	ლუქსემბურგი	157	61 340 (8)
4	ჩინეთი	2430	ლიხტენშტეინი	129	-
5	კანადა	2 375	ავსტრია	127	45 250 (16)
6	დიდი ბრიტანეთი	2 065	შვეცია	106	45 930 (14)
7	იტალია	2 020	გერმანია	93	45 020 (17)
8	შვეიცარია	1 668	აშშ	77	54 000 (11)
9	ავსტრია	1 065	კანადა	71	42 410 (18)
10	შვეცია	1 018	საფრანგეთი	55	38 180 (25)
11	იაპონია	1 000	ნორვეგია	44	66 360 (6)
12	ესპანეთი	998	ავსტრალია	42	42 220 (19)
13	ავსტრალია	962	ნიდერლანდები	40	47 660 (13)
14	დანია	917	ბელგია	38	41 900 (20)
15	ნიდერლანდები	840	დიდი ბრიტანეთი	33	38 370 (24)

წყარო : შედგენილია მსოფლიო ბანკის მონაცემების საფუძველზე

ორგანული პროდუქციის გასაღების ძირითადი ბაზარი ორიენტირებულია სამხრეთ ამერიკის განვითარებულ ქვეყნებსა და ევროპაზე. მათ ხვედრით წილად მოდის მსოფლიო გაყიდვების 97 %. ეკოპროდუქციის უდიდესი მომხმარებელია აშშ, ჩინეთი და იაპონია (ცხრ. 1).

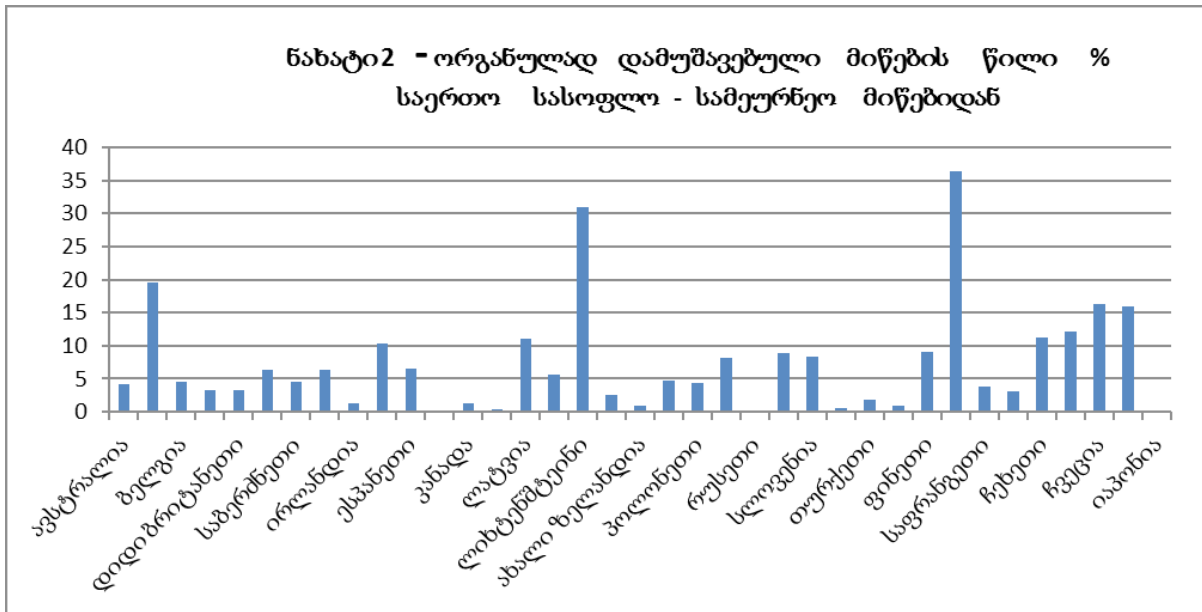
ეკოპროდუქციის ინდივიდუალური მოხმარების მაღალი დონე კანონზომიერად შეინიშნება ქვეყნებში, სადაც ერთ სულ მოსახლეზე შემოსავლები მაღალია. მიუხედავად ამისა ორგანული სოფლის მეურნეობა ინერგება მსოფლიოს თითქმის ყველა ქვეყანაში, სადაც ისინი იკავებენ მიწის მზარდ ტერიტორიებს.

ორგანული პროდუქცია იწარმოება საშუალოდ 78 მლნ ჰა მიწის ფართობზე. დაახლოებით 43 მლნ ჰა მიეკუთვნება მიწათმოქმედებას. მათ შორის 40 % - ოკეანეთის ქვეყნებში (ძირითადად ავსტრალია). 27 % - ევროპაში; 15 % - ლათინურ ამერიკაში; 8 % - აზიაში; 7 % - ჩრდ. ამერიკაში და 3 % - აფრიკაში. ორგანული სასოფლ-სამეურნეო მიწების პარალელურად გამოყოფენ აგრეთვე სხვა ტერიტორიებს,

რეგულირებადს ორგანული პროდუქციის შესახებ კანონით. ასეთი ტერიტორიების საერთო ფართობი მსოფლიოში 37 მლნ. ჰა -ია. აღნიშნულ კატეგორიაში შედის ტერიტორიები, რომელზედაც განვითარებულია მეფუტკრეობა, მეთევზეობა, და ველურ მცენარეთა შეგროვება. (Wild collection areas). ასეთი სერტიფიცირებული მიწების ფართობით მსოფლიოში ლიდერობს ფინეთი. (ველური კენკრის მოგროვება 9 მლნ. ჰა; სოკოსი 2642 ჰა მიწაზე, რომლებიც მსოფლიო სტატისტიკით ოფიციალურად აღიარებულია შესაბამისი ორგანული სტანდარტებით.)

მსოფლიოს 24 ქვეყანაში ორგანული საშუალებებით დამუშავებული მიწების წილი დამუშავებული მთლიანი ტერიტორიის 5 % -ს აღემატება. მათგან 11 ქვეყანაში, ძირითადად კი ევროკავშირის ქვეყნებში, 10 %-საც აღემატება. მაგ.: ლიხტენშტეინის მაჩვენებელი 31 %-ს შეადგენს, ავსტრიაში - 19%-ს, ესტონეთში - 16%-ს, ლატვიაში კი 11 %-ს.

უნდა აღინიშნოს, რომ ორგანული საშუალებებით დამუშავებული ტერიტორიები არათანაბრად არის განაწილებული როგორც რეგიონების, ასე-

ვე ცალკეული ქვეყნების ფარგლებში. (ნახ.2) ეს შეიძლება აიხსნას ნიადაგების რაოდენობითა და ხარისხით, სექტორში ინტენსიფიკაციისა და სპეციალიზაციის დონით, აგრეთვე საერთო სოფლის მეურნეობის პოლიტიკის გავლენით.

თანამედროვე პირობებში მსოფლიოში ჩამოყალიბდა ორგანული პროდუქციის სრულფასოვანი ბაზრები ისეთი სეგმენტებისთვის, როგორცაა: ბოსტნეული და ხილი, რძე და რძის პროდუქტები, ბავშვთა კვება, კვერცხი და სხვა პროდუქტები. ამასთანავე ეკოპროდუქციის მოხმარების სტრუქტურა ქვეყნების მიხედვით განსხვავებულია. მაგ.: აშშ-ში ორგანული პროდუქციის 40,5 % მოდის ხილისა და ბოსტნეულის მოხმარებაზე; 14,6 %- რძის პროდუქტებზე; 1,8 % - ხორცზე; 7 % - პურსა და მარცვლოვნებზე; 12,1 % - სასმელებზე. საფრანგეთში ყიდულობენ და მოიხმარენ ეკოლოგიურად სუფთა ბოსტნეულს და ხილს - 73%-ს, კვერცხს - 63%-ს, რძის პროდუქტებს - 49%-ს, პურფუნთუშეულს - 41%-ს, ფრინველს -34%-ს, ღვინოსა და სასმელებს -23%-ს. ასევე ზრდის ტენდენციით ხასიათდება ორგანული პროდუქციის ბაზარი იტალიაში, ირლანდიაში, ნორვეგიაში, შვეიცარიაში და გერმანიაში. ბევრ ქვეყანაში, განსაკუთრებით კი ჩრდილოეთ ევროპაში, რეალიზებული ორგანული პროდუქციის უდიდეს წილს შეადგენს რძე და რძის პროდუქტები. ორგანული ხორცისა და ხორცპროდუქტების გაყიდვები განსაკუთრებით მაღალია ბელგიაში, ნიდერლანდებში, ფინეთსა და საფრანგეთში, იკავებს რა ბაზრის 10%-ს. და პირიქით, მრავალ ქვეყანაში ორგანული ხორცისა და ხორცპროდუქტების ბაზარი საკმაოდ სუსტადაა განვითარებული, რაც სავარაუდოდ მიუთითებს გადამამუშავებელი სიმძლავრეების, ორგანული და არაორგანული ხორცის ფასის დიფერენცირებას. მარცვლეული პროდუქტების რეალიზაცია სუპერმარკეტების გზით მაღალია ჩეხეთში, ფინეთსა და ნორვეგიაში. ორგანული პროდუქ-

ტების ასორტიმენტში პური და პურფუნთუშეული მნიშვნელოვან როლს თამაშობს შვეიცარიაში, ნიდერლანდებში, საფრანგეთში, შვეიცარიაში, ფინეთსა და გერმანიაში.

ეკოლოგიურად სუფთა სოფლის მეურნეობის პროდუქტებზე მოთხოვნილებისა და მსოფლიო ბაზარზე აღნიშნული სეგმენტის ზრდის სწრაფი ტემპების გათვალისწინებით, საქართველოს გააჩნია მნიშვნელოვანი პოტენციური ორგანული პროდუქციის წარმოებისა და ექსპორტისათვის.

ბიოორგანული სოფლის მეურნეობის პროდუქციის ბაზრის ეფექტიანი ფორმირებისათვის, უპირველეს ყოვლისა მსგავსი კლიმატური პირობებით ქვეყნების გამოცდილების გათვალისწინებით, აუცილებელია სასოფლო-სამეურნეო კულტურების მოყვანის აგრობიოლოგიური და აგროტექნოლოგიური მეთოდების შემუშავება, რათა მიღებულ იქნეს კონკურენტუნარიანი ორგანული პროდუქტები და მიეცეს ეკონომიკური შეფასება მისი რეალიზაციის შესაძლებლობებს.

მოწინავე ქვეყნების გამოცდილებაზე დაყრდნობით უნდა გავითვალისწინოთ, რომ ორგანული მინათმოქმედება ქვეყნის ტერიტორიაზე დაკავშირებული იქნება მთელ რიგ თავისებურებებთან, განპირობებული განსაზღვრული ეკონომიკური და ნიადაგობრივ-კლიმატური პირობებით. ზომიერი კლიმატის მქონე ქვეყნებში წარმატებით მოჰყავთ მარცვლოვანი კულტურები, ზეთოვნები, პარკოსანი კულტურები, ხილი და ბოსტნეული. (ცხრილი 2) მაგ.: პოლონეთში მდებარეობს მსოფლიო სავარგულების მეოთხედი, რომელზედაც მოჰყავთ ორგანული ვაშლი. პერსპექტივაში საქართველოშიც შესაძლებელია ორგანული წესით მარცვლეულის, პარკოსნების, ბოსტნეულის, ხილისა და კენკრის წარმოება. (მათ შორის ჩირის, ნვენების და ა.შ. ფორმით)

ორგანული აგროწარმოების განვითარებისთვის

ცხრილი 2

ორგანული მიწათმოქმედებისთვის გამოყენებული ნათესი ფართობების წილი % სახვადასხვა ქვეყნებში

ქვეყნები	კულტურები				
	მარცვლოვნები	ხილი ზომიერი კლიმატის	ზეთოვნები	ცილოვანი	ბოსტნეული
ლატვია	5,0	23,4	-	-	3,4
ლიტვა	6,5	6,9	1,2	-	0,5
ნორვეგია	2,6	8,4	0,3	8,1	4,1
პოლონეთი	1,6	15,1	0,2	2,8	5,9
რუსეთი	0,03	0,01	0,002	0,1	0,01
უკრაინა	1,9	0,2	0,5	3,5	1,0
ფინეთი	4,3	9,6	3,7	67,1	1,5
შვეცია	9,2	9,6	3,1	72,1	6,2
ესტონეთი	7,8	13,2	-	21,0	5,1

სათანადო პირობების შექმნა სოფლის სავარგულეების 10%-ზე მაინც, მნიშვნელოვან წვლილს შეიტანს ქვეყნის მდგრადი განვითარების პროცესში და მისცემს მას ეკოპროდუქციის მწარმოებელ ექსპორტიორთა რიგებში შესვლის შესაძლებლობებს.

დასკვნა: წარმოდგენილი ანალიზი გვიჩვენებს, რომ ორგანული პროდუქციის მსოფლიო ბაზრის განვითარების მაღალი პოტენციალი, მის მონაწილეებს (წვრილ ფერმერებს, საშუალო და მსხვილ მწარმოებლებს, გადამამუშავებლებსა და რეალიზატორებს) აძლევს ახლად მზარდ ნიშაში დამკვიდრების საშუალებას, როგორც ლოკალურ, ასევე საერთაშორისო დონეებზე. ეკოპროდუქციის ბაზრის განვითარების შესაბამისად მომხმარებელი იღებს ორგანული პროდუქციის მზარდ ასორტიმენტს სულ უფრო მეტად ხელმისაწვდომ ფასებში. ჩვენი ქვეყნის შემთხვევაში მნიშვნელოვანია გაფართო-

ვდეს ორგანული კვების პროდუქტების ასორტიმენტი როგორც შიდა, ასევე მსოფლიო ბაზარზე.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. პ. კოლუაშვილი - საღი გონება ჯანმრთელ სხეულში - კვება „ბუნებრივი“ საკვებით. ჟ. ბიზნეს იმჟინერინგი №2 – 2014.
2. პ. კოლუაშვილი - ეკოლოგიურად სუფთა სოფლის მეურნეობის პროდუქციის წარმოების პერსპექტივები. ჟ. ეკონომიკა -2005 -.
3. В. Г. Гусаков [и др.] = Развитие биоорганического сельского хозяйства. «Институт системных исследований в АПК Национальной академии наук Беларуси». – Минск, 2012. – 76 с.
4. Ефремов, Н. А. - Индустрия органики: мировой опыт. Фундаментальные исследование. -2015. - №5-2